

SOCIAL COMPETENCES OF PUPILS IN THE CIVIL THEORY SUBJECT

[SOCIALNE KOMPETENCIE ZIAKOV V PREDMETE OBCIANSKA NAUKA]

Lubica Predanocyova – Gabriela Jonaskova

doi: 10.18355/PG.2018.7.1.14

Abstract

Social needs of individuals demand nowadays greater attention in the process of education. The author finds space for creation and development of social competencies of pupils in educational environment of the civil theory subject and in the context of the educational area of Human being and the society and the cross-section topic of Personal and social development. Social competences represent a complex of knowledge, skills, abilities, where the fields of communication and cooperation are involved and which can be regarded fundamental, therefore, in this paper, the author aims at their presentation and implementation possibilities in the development of the pupil's personality.

Key words

social competences, pupil, communication, cooperation

145

Anotácia

Sociálne potreby jednotlivcov si v súčasnosti vyžadujú výraznejšiu pozornosť aj v procese školského vzdelávania a vychovávania. Priestor pre tvorbu a rozvíjanie sociálnych kompetencií žiakov v edukačnom prostredí autorka nachádza v učebnom predmete občianska náuka a v kontexte vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť a prierezovej témy Osobnostný a sociálny rozvoj. Sociálne kompetencie predstavujú komplex vedomostí, zručností, schopností, ich súčasťou sú oblasti komunikácie a kooperácie, ktoré je možno považovať za ťažiskové, preto sa autorka v príspevku koncentruje na ich prezentovanie a možnosti implementácie pri tvorbe žiakovej osobnosti.

Kľúčové slová

sociálne kompetencie, žiak, komunikácia, kooperácia

Úvod

Moderná škola akcentuje osobnostný a sociálny rozvoj žiaka, zrkadliaci sa nielen v dobrých študijných výsledkoch, ale aj v diapazóne jeho hodnôt. Je preto potrebné pristupovať k procesu vyučovania ako komplexnému fenoménu, ktorého súčasťou je množstvo faktorov, vstupujúcich do edukácie. Možno konštatovať, že aktuálne dochádza k obmedzeniu prirodzeného nadobúdania sociálnych schopností jednotlivcov. Absentujú nielen pohybové aktivity mladých ľudí, ale v prvom rade reálny vzájomný kontakt. Dochádza

tak k znižovaniu ich sociálnych zručností a to následne ovplyvňuje spoločenské správanie. Výraznejšie sa prejavujú egoistické a individualistické záujmy, eliminovaná je potreba sociálnej zodpovednosti, spolupráca ustupuje do úzadia. Častejšie sa možno stretnúť s chápaním vzťahov medzi jednotlivcami v konkurenčnom zmysle. Do popredia sa preto stále intenzívnejšie dostáva myšlienka tvorby a rozvíjania sociálneho života žiakov v prostredí školského vzdelávania a vychovávaní, aby tak bola naplnená potreba spolupatričnosti, akceptácie, ocenenia, pozornosti. Nerovnováha medzi sociálnymi potrebami žiakov a reálnym stavom sa stáva výzvou pre edukačné prostredie, aby hľadalo cesty a spôsoby, ako situáciu zmierniť.

Jedným z nástrojov zmeny sa aktuálne stáva uvažovanie a zavádzanie kompetenčného profilu žiaka, obsahujúceho súbor požadovaných schopností pre zaradenie sa do sociálneho prostredia či už na úrovni rodiny, školy, osobného života, pracovného prostredia, občianskeho a spoločenského života. Poznanie uvedených schopností učiteľom je predpokladom ich vytvárania v kontexte so žiakovou osobnosťou. Analogicky aj učiteľ musí disponovať špecifickými schopnosťami, na základe ktorých bude schopný podnecovať sociálne orientované aktivity žiaka (Lomnický a kol., 2017).

Komplex učebných predmetov a ich podiel na vzdelávaní a vychovávaní jedinca obsahuje špecificky orientované predmety, ktoré sa môžu vo výraznejšej miere usilovať o tvorbu sociálneho aspektu života žiaka. Občianska náuka je svojím zameraním a obsahovými komponentmi predmetom, ktorý nielen vzdeláva, ale súčasne má výrazný výchovný rozmer a jeho miesto v prezentovaní vážnosti sociálneho aspektu života jedinca, ako nevyhnutného, je zásadné. Uvedený predmet je súčasťou vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť, z názvu ktorej vyplýva logická podpora sociálnych kompetencií žiaka. Prierezová téma Osobnostný a sociálny rozvoj, ktorej zámery sú vo výraznej miere zakomponované učiteľmi, obdobne výrazne súvisí a vzájomne sa dopĺňa s témami občianskej náuky.

Kompetencie žiaka

Rozvoj žiakovej osobnosti je základným cieľom vzdelávania a vychovávaní v školskom prostredí. Aktuálna slovenská školská legislatíva akcentuje požiadavky, kladené na školy v tejto súvislosti nasledovne: „...v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania tohto zákona podporuje rozvoj osobnosti žiaka vychádzajúc zo zásad humanizmu, rovnakého zaobchádzania, tolerancie, demokracie a vlastenectva, a to po stránke rozumovej, mravnej, etickej, estetickej, pracovnej a telesnej. Poskytuje žiakovi základné poznatky, zručnosti a schopnosti v oblasti jazykovej, prírodovednej, spoločenskovednej, umeleckej, športovej, zdravotnej, dopravnej a ďalšie poznatky a zručnosti potrebné na jeho orientáciu v živote a v spoločnosti a na jeho ďalšiu výchovu a vzdelávanie“ (Školský zákon o výchove a vzdelávaní č. 245, 2008).

V súčasnom teoretickom prostredí pedagogického výskumu je problematika kompetencií žiaka aktuálnou témou. Môžeme sa stretnúť s viacerými vymedzeniami pojmu kompetencia, zohľadňujúcimi aspekt sociologický, filozofický, ekonomický, psychologický, pedagogický. I. Turek definuje

pojmem kompetencia žiaka nasledovne: „...kompetencie sa vymedzujú ako spôsobilosť človeka preukázať vedomosti, zručnosti, schopnosti v praktickej činnosti. Majú nadpredmetový charakter a ich realizácia je viazaná skôr k metódam vyučovania ako k obsahu učiva“ (Turek, 2010). Ďalšia charakteristika je z pera M. Blaška: „Kompetencia je preukázateľne schopnosť využívať zvnútornený, vzájomne prepojený súbor nadobudnutých vedomostí, zručností, schopností, postojov a hodnotových orientácií, na predvedenie a vykonávanie činností podľa daných štandardov v práci, v štúdiu, v osobnostnom rozvoji jednotlivca (pre jeho aktívne zapojenie sa do spoločnosti, efektívne a kvalitné uplatnenie sa v zamestnaní, pre jeho celoživotné vzdelávanie)“ (Blasko, 2009). Teoretik nahliada na problematiku komplexne. Kompetencia žiaka je teda požadovaný súbor vedomostí, zručností, schopností, spôsobov správania, ktoré sú vo všeobecnosti orientované na individuálne zvládnutie osobného a spoločenského života a pracovných povinností.

Pokiaľ uvažujeme o kompetenciách kľúčových, berieme do úvahy skutočnosť, resp. potrebu identifikovať relatívne jednotné požiadavky, viažuce sa na vybratú cieľovú skupinu, pričom musia byť zohľadnené reálne možnosti naplnenia stanovených požiadaviek vzhľadom na jednotlivca a súčasne prospešnosť spoločnosti. Identifikovať kľúčové kompetencie znamená rešpektovať špecifickosť veku, prostredia, situácií, permanentných spoločenských zmien, ako aj dynamického pokroku v oblasti vedeckého výskumu a spoločenskej praxe. Kľúčové kompetencie žiaka predstavujú súbor preukázateľných individuálnych schopností využívať vedomosti, zručnosti, postoje a hodnoty na dosiahnutie osobnostného rozvoja, odborného rozvoja, uplatnenia v pracovnom aj mimopracovnom živote.

Problematikou kľúčových žiackych kompetencií v kontexte Slovenskej republiky sa zaoberal, okrem iných, Projekt MILÉNIUM Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov, ktorý špecifikuje nasledovné kľúčové kompetencie: komunikačné schopnosti; personálne a interpersonálne schopnosti; schopnosť tvorivo a kriticky riešiť problémy; pracovať s modernými informačnými technológiami; osvojenie si komplexného programu výchovy k zdraviu; schopnosť aktívne sa zapojiť do občianskej spoločnosti (Milénium Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov, 2013).

Aktuálne rešpektované kľúčové kompetencie žiaka vymedzuje Zákon č. 245/2008 Zb. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v podobe Štátneho vzdelávacieho programu na rôznych úrovniach vzdelávania. Ide o komplex žiackych kompetencií, ktoré sú nadobúdané na základe stanovených požiadaviek daného systému: občianske kompetencia, komunikačné a sociálno-interakčné kompetencie, intrapersonálne a interpersonálne kompetencie, kompetencie tvorivého riešenia problémov, kultúrne kompetencie, kompetencie vzdelávania sa ako celoživotnej potreby, kompetencia používania informačno-komunikačných technológií, kompetencie v oblasti matematických a prírodovedných javov. Realizovanie uvedených kompetencií predstavuje kompetentného jedinca, schopného riešiť životné situácie a problémy. Požadovaný komplex kompetencií sa transformuje v učebných požiadavkách, vyjadrených v tematických celkoch

a témach jednotlivých učebných predmetov v podobe systematicky naplneného obsahového a výkonového vzdelávacieho štandardu a vyžaduje dobre pripraveného učiteľa (Gadusova a kol., 2017).

Sociálne (interpersonálne) kompetencie identifikuje Suchožová ako komplex požiadaviek, v rámci ktorých žiak: pozerá sa na svet aj očami druhých; správa sa empaticky k svojmu okoliu; správa sa v skupine, kolektíve podľa spoločenských pravidiel a noriem; hrá sa a pracuje vo dvojici, v skupine, v kolektíve; plánuje, organizuje a hodnotí činnosť; zotrva v hre a inej činnosti a dokončí ju; preberá spoluzodpovednosť za seba i za činnosť skupiny; nadväzuje spoločensky prijateľným spôsobom kontakty s druhými a udržiava s nimi harmonické vzťahy; rieši konflikty s pomocou dospelých alebo samostatne; pomáha druhým s pomocou dospelého, aj samostatne; akceptuje a rešpektuje multikultúrne odlišnosti detí a dospelých; prejavuje ohľaduplnosť k svojmu prostrediu (Suchozova, 2014). Uvedené požiadavky sú prítomné aj v predmete občianska náuka.

Sociálne kompetencie žiaka

Predmet občianska náuka je koncipovaný tak, aby svojím obsahom pomáhal žiakovi orientovať sa v sociálnej realite a v ich začleňovaní do rôznych spoločenských vzťahov a väzieb. Otvára cestu k realistickému sebazpoznávaniu a poznávaniu osobnosti druhých ľudí a k pochopeniu vlastného konania i konania iných v kontexte rôznych životných situácií. Oboznamuje žiakov so vzťahmi v rodine a v škole, s činnosťou dôležitých politických inštitúcií a orgánov a s možnými spôsobmi zapojenia sa jednotlivcov do občianskeho života. Rozvíja občianske a právne vedomie žiakov, posilňuje zmysel jednotlivcov pre osobnú i občiansku zodpovednosť a motivuje žiakov k aktívnej účasti na živote demokratickej spoločnosti. Poskytuje základy ekonomickej gramotnosti, učí žiakov základnej orientácii a uplatneniu sa na pracovnom trhu doma aj v medzinárodnom meradle, oboznamuje so základným kategoriálno-pojmovým aparátom filozofie, prezentuje filozofiu ako určité laboratórium ľudského myslenia (Inovovaný štátny vzdelávací program pre gymnázium so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom, 2015).

Ciele predmetu občianska náuka výrazne prispievajú k vytváraniu a rozvoju sociálneho a občianskeho vedomia žiakov. Žiakom sprostredkúva potrebné vedomosti, zručnosti, umožňuje im nadobúdanie spôsobilostí, ktoré pomôžu orientovať sa v sociálnom prostredí a v bežných životných situáciách. Umožňuje žiakovi pochopiť seba samých a pomáha im v ich socializačnom procese. Vede ich k poznávaniu svojej rodiny, školy, obce, regiónu, Slovenska, Európskej únie. Učí ich demokraticky myslieť a konať, poznávať svoje práva a povinnosti a obhajovať práva druhých. Poskytuje žiakovi základné vedomosti z oblasti štátu a práva, vedie ich k aktívnej občianskej angažovanosti, ktorej jedným z dôležitých predpokladov je kritické myslenie (Metodika - Človek a spoločnosť v ZŠ, 2015).

Ďalšie teritórium podpory sociálnych kompetencií žiaka je začlenenosť občianskej náuky do vzdelávacej oblasti *Človek a spoločnosť*, ktorá je tvorená predmetmi dejepis, zemepis, občianska náuka a je prirodzene

efektívnym zdrojom tvorby sociálnych kompetencií. Poslaním vzdelávacej oblasti v kontexte s témou príspevku je: sprístupniť žiakom vývoj ľudskej spoločnosti a najvýznamnejšie spoločenské javy a procesy; umožniť žiakovi vnímať svet integrujúco; rozvíjať chápaniu vzájomného vzťahu jednotlivca a spoločnosti v určitom geografickom priestore. Za najvýraznejšie sociálne kompetencie možno považovať občianske kompetencie, kde podiel vzdelávacej oblasti na ich tvorbe možno identifikovať nasledovne: poznanie histórie svojho národa, národov Európy a sveta; oboznámenie sa so zemepisnými charakteristikami svojej vlasti a regiónov sveta; utváranie pozitívnych občianskych postojov (Feszterova – Jomova, 2015).

Dôležitým aspektom predmetov dejepis, zemepis a občianska náuka je humanizácia vyučovacieho procesu a následne žiakov. Predovšetkým občianska náuka prispieva k vytváraniu a rozvoju sociálneho a občianskeho vedomia žiakov, žiakom sprostredkúva potrebné vedomosti, zručnosti a spôsobilosti, ktoré im umožnia orientovať sa v sociálnom prostredí a v bežných životných situáciách. Predmet poskytuje priestor porozumieť sebe samému, pochopiť seba samého, pomáha v socializačnom procese, učí žiakov demokraticky myslieť a konať, poznávať svoje práva a povinnosti a obhajovať práva druhých. Ďalej poskytuje žiakom základné vedomosti z oblasti štátu a práva, umožňuje im pochopiť ekonomický život spoločnosti a vedie ich k aktívnej občianskej angažovanosti, ktorej je jedným z dôležitých predpokladov kritické myslenie.

O sociálnych kompetenciách žiaka je potrebné uvažovať aj v kontexte prierezovej témy *Osobnostný a sociálny rozvoj*, nakoľko cieľové požiadavky tejto témy a občianskej náuky sa výrazne prelínajú či dopĺňajú. Prierezové témy predstavujú vzdelávacie výzvy, zvyrazňujúce sociálny kontext, prostredníctvom nich sa naplňujú potreby, hodnoty a smerovanie života súčasnej spoločnosti. Téma *Osobnostný a sociálny rozvoj* sa prierezovo prelína celým vzdelávaním obsahom, jej hlavným cieľom je rozvíjať osobnosť žiakov predovšetkým v oblasti postojov a hodnôt. Prostredníctvom nej sa súčasne s vedomostným rozvojom žiakov cielene rozvíjajú aj ich osobné a sociálne spôsobilosti, sociálne zručnosti a predpoklady potrebné pre život a spoluprácu v aktuálnych skupinách aj v súčasnej globalizovanej spoločnosti.

Význam prierezovej témy s prihliadnutím na sociálny rozvoj žiaka vidíme: napomáha rozvíjaniu ľudského potenciálu žiakov, poskytuje im základné podklady pre rozhodnutie k plnohodnotnému a zodpovednému životu; podporuje rozvíjanie sociálnych spôsobilostí; rozvíja u žiakov sebazpoznávanie, sebaúctu, sebadôveru ako východisko pre relevantné sociálne správanie a konanie. Umožní žiakom rozmyšľať o sebe (sebareflexia), o svojom živote, vzťahoch s ľuďmi (reflexia); orientuje ich rešpektovať názory, potreby a práva ostatných; znalosti a zručnosti, získané v rámci tejto prierezovej témy, pomáhajú žiakom reagovať na morálne, sociálne a sociokultúrne otázky. Téma pomáha žiakom pestovať si kvalitné medziľudské vzťahy; rozvíja sociálne zručnosti a morálne predpoklady, potrebné pre život a spoluprácu v aktuálnej skupine a tiež v širšom ľudskom spoločenstve.

Obsahové súčasti uvedenej prierezovej témy majú potenciú integrácie do vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť, v rámci ktorej je predmet občianska náuka najviac otvorený integrácii tém Osobnostného a sociálneho rozvoja. Identifikujeme témy a problémy, ktoré sú súčasťou obsahového štandardu predmetu občianska náuka, v rámci ktorých je možné integrovať problémy prierezovej témy: jedinec a spoločnosť, komunikácia a medziľudské vzťahy, vzťah k spoločnosti, zásady ľudského spolužitia, jedinec a problémy spoločnosti (napr. ľudia v núdzi), sociálna spravodlivosť, sociálno-patologické javy v spoločnosti.

Dôležité je upozorniť na ciele integrácie, ku ktorým začleňujeme schopnosť žiaka akceptovať dôležitosť každej roly a presadenia sa v skupine a tiež prijať pravidlá práce v skupine. Zásadnú vidíme cieľnú komunikáciu a analýzu komunikačných problémov, ako aj prijatie obojsmerných zásad konštruktívnej kritiky a konsenzu. V súčasnosti do popredia vystupuje potreba rozpoznávať nátlak skupiny a vlastné ohrozenie, odolávať tlaku skupiny, vyhľadať pomoc, rozpoznať prejavy sociálneho násillia a nespravodlivosti. Za cieľ považujeme nutnosť formulovať problémy spojené so sociálno-patologickými javmi v spoločnosti a uprednostniť odmietavý postoj k nim (Osobnostný a sociálny rozvoj, 2015).

Tvorba sociálnych kompetencií v kontexte predmetu občianska náuka

Predpokladom rozvíjania a uplatňovania cieľov predmetu občianska náuka je prekonávať takú výučbu, ktorej podstatou je odovzdávanie poznatkov v hotovej podobe a preferovať aktívne, na činnosť orientované pedagogické prístupy, ktoré poskytujú priestor aj pre rozvoj sociálnych kompetencií žiakov prostredníctvom rozvoja komunikačných spôsobilostí (Piccardo, 2014).

Sociálna *komunikácia* je dnes dôležitá v eliminovaní obmedzenej reciprocitý komunikácie, v obmedzenej schopnosti viesť primeraný dialóg, problémov pri odovzdávaní si informácií, nezáujmu o komunikačného partnera, či nezáujmu o témy. Nepostačujúce komunikačné schopnosti negatívne ovplyvňujú aj úspešnosť pedagogického procesu, preto je zásadné nerezignovať na ich rozvoj, umožňujúci sociálny kontakt jedincov. Interakcia v pedagogickom prostredí je špeciálnou formou sociálnej interakcie ako vzájomného pôsobenia viacerých subjektov procesu vzdelávania a vychovávanía (učiteľ, žiak, rodič, vychovávateľ) a súčasne vytvára zložitú štruktúru medziľudských vzťahov v pedagogickom prostredí. Uvedené vzťahy sledujú špecifické zameranie, ktoré možno formulovať v zmysle spolupráce učiteľa a žiaka, dospelého a dieťaťa. Pedagogická komunikácia je prostriedkom realizovania pedagogickej interakcie a vyžaduje rešpektovanie súboru aspektov.

Súčasťou aktívnej a úspešnej pedagogickej komunikácie a jej prvým krokom sú zručnosti učiteľa (Gadusova a kol., 2016) a súběžne aj žiaka ako subjektu procesu vyučovania, ktoré označujeme ako aktívne počúvanie, predpokladom ktorého je vnímanie, predchádzajúce komunikácii. Jeho podstatou je snaha porozumieť, pochopiť to, čo vnímame, prijaté vnemy usporiadať a objektívne vyhodnotiť. Aktívne počúvanie znamená reagovať na podnet, dávať spätnú väzbu, podporovať, pýtať sa (De Vito, 2008). V školskom prostredí

považujeme za aktívneho počúvajúceho učiteľa, s ktorým žiak hovorí, reaguje slovné či neverbálne, je s ním spojený psychicky (Jakubovská - Jonášková - Predanociová, 2016). Aktívne počúvanie prináša počúvajúcemu výraznú hodnotu zo vzájomnej interakcie s rozprávacím. Identifikujeme viaceré typy aktívneho počúvania – kritické, reflexívne, empatické, ktoré možno rozvíjať špecifickými technikami (Spackova, 2011).

Problematika pedagogickej komunikácie je nevyhnutne prepojená s témou otázky v procese edukácie. Otázku možno chápať ako základ procesu vyučovania a učenia sa, otázka dynamizuje, vedie k aktivite, motivuje, podieľa sa na tvorbe poznatkov, vytvára premostenie medzi vyučovaním a učením sa, je predpokladom schopnosti riešiť problémy a kriticky myslieť. Intelektuálno-osobnostný rozvoj jednotlivca sa deje prostredníctvom percepcie a následného pochopenia informácií, ktoré je nutné interpretovať, syntetizovať, analyzovať a hodnotiť v konkrétnych kontextoch.

Možnosti predmetu občianska náuka rozvíjať komunikačné schopnosti žiakov sú vysoké, dôležitú rolu zohráva výber metodických prístupov (Gallo, 2016), ktoré sa priamo podieľajú na rozvoji komunikácie a dialogickej podoby vedenia vyučovacieho procesu. Dialóg je prejav nehierarchizovaného vzťahu medzi ľuďmi, dialóg podporuje komunikáciu ako predpoklad sociálnej interakcie ľudí. Ak by sme uvažovali o dialógu ako princípe vyučovania, je možné konštatovať, že mimo neho je proces vyučovania a vychovávania v predmete občianska náuka nemožný. Dialóg je permanentne prítomný v interakcii učiteľa a žiaka, podieľa sa nielen na kognitívnej stránke rozvoja osobnosti, ale aj na tvorbe postojov, hodnôt, spôsobov správania a konania. Dialóg je prejavom posunu chápania vyučovania od tradičného transmisívneho k modernému, ktoré si vyžaduje zmeny v celom komplexe didaktických spôsobov riešenia práce v školskom prostredí, vyžaduje si zapojenie, aktivitu žiakov (Kolar – Valisová, 2009). Predpokladom uplatnenia dialógu ako princípu vyučovania je jeho realizácia prostredníctvom aplikovania konkrétnych dialogických metód, ku ktorým už tradične zaraďujeme, okrem dialógu, rozhovor, diskusiu, debatu, besedu. Úspešné implementovanie týchto metód, ktoré síce považujeme za tradičné, ale bez ich zvládnutia nie je možné pracovať metódami, ktoré všeobecne označujeme ako moderné, pretože vo väčšine z nich sa aktívny dialogický prístup vyžaduje ako nevyhnutnosť, možno označiť ako jednu zo základných pedagogických zručností učiteľa zameraných na komunikáciu.

Druhou, nami skúmanou možnosťou rozvoja sociálnych kompetencií žiaka, je *kooperácia*. Kooperácia je bezvýhradne dôležitá kompetencia jedinca, je každodennou potrebou, produkty ľudskej činnosti sú prevažne výsledkom spolupráce väčšieho počtu jednotlivcov. Kooperatívne vyučovanie je vyučovanie založené na spolupráci žiakov pri riešení úloh, musí byť však riadené učiteľom, ktorý vedie žiakov k rozdeleniu úloh, plánovaniu svojej práce, riešeniu sporov, k sebakontrolu, vzájomnému hodnoteniu. Kooperatívne vyučovanie možno charakterizovať: „...kooperatívne usporiadanie vyučovania je založené na princípe spolupráce pri dosahovaní cieľov. Výsledky jedinca sú podporované činnosťou celej skupiny a celá skupina má prospech z činnosti jednotlivca. Základné pojmy kooperatívneho vyučovania sú teda zdieľanie, spolupráca a podpora“ (Kasikova, 1997).

Významné miesto kooperatívnej pedagogickej stratégie nachádzame pri práci so žiakmi základných a stredných škôl, kde sa rozvíja interakčná stránka sociálneho kontaktu. Ide o vzájomné pôsobenie jedincov, v rámci ktorého diferencujeme viacero typov: koexistencia, koordinácia, kooperácia. Kooperatívne vyučovanie a učenie vedie nielen k účinnejšiemu nadobúdaniu poznatkov, ale v súčasnom svete, v ktorom dochádza k prieniku rôznych kultúr a tradícií, hlavne k výraznejšej integrácii a rozvoju sociálnych kompetencií. Charakteristickým znakom kooperatívneho učenia je práca žiakov vo dvojiciach alebo v skupinách, ktorá rešpektuje isté kritériá a požiadavky. Ide o „štruktúrovanú prácu vo dvojiciach alebo skupinách s prvkami pozitívnej závislosti, individuálnej zodpovednosti, s procesom sociálneho učenia a reflexie“ (Hoffman, 2010). Zámerom kooperatívneho učenia je, aby bol vzťah spolupráce medzi žiakmi (ktorý sa vytvára v procese kooperatívneho vyučovania) využívaný na optimálne učenie sa každého žiaka, tak z aspektu kognitívneho ako aj sociálneho. Kooperácia sa rodí vo vhodných aktivitách, ktoré sú *riadené*, organizované učiteľom a súčasne ponechávajú dostatočný priestor pre individuálnu činnosť, rozvoj subjektu (Jakubovska a kol., 2017).

Kasíková predstavuje viacero námetov na kooperatívne učenie a v tejto súvislosti uvádza pojem kooperatívne štruktúry, ktoré charakterizuje ako komplex organizačných foriem vyučovania, úloh a aktivít, podporujúcich spoluprácu žiakov. Kooperatívne štruktúry majú z hľadiska náročnosti na organizáciu, čas a schopnosti žiakov rôznu podobu (Kasikova, 2011), aplikovateľnú na obsahovú problematiku predmetu občianska náuka. Efektívnou metódou, posilňujúcou spoluprácu, je kooperatívna didaktická hra. Kooperatívny prístup vo vyučovacom procese považujeme za moderný, orientovaný na tzv. druhotnú socializáciu, teda socializáciu realizovanú v škole.

Záver

Súčasná doba prináša okrem výrazného pokroku moderných technológií aj deficit v schopnostiach človeka nadväzovať medziľudské vzťahy, vyjadrovať vlastné potreby, pocity, rešpektovať pocity a potreby iných. Priniesla elimináciu sociálneho charakteru správania a konania, sociálno-komunikačných schopností, čo sa negatívne odzrkadľuje aj v oblasti vzdelávania, založeného na sociálnom kontakte žiakov. Rozvoj adekvátnych sociálnych a sociálno-komunikačných kompetencií považujeme za jednu z priorit vzdelávania a vychovávania v školskom prostredí.

Príspevok ponúka svojmu čitateľovi potrebnú orientáciu v problematike a poukazuje na relatívne veľký priestor predmetu občianska náuka pre tvorbu komplexu sociálnych kompetencií mladých ľudí, ktorý je potrebné účinnejšie využívať. Vyjadrujeme presvedčenie, že oblasť sociálnych kompetencií, ich podstata, jednotlivé aspekty a spôsoby tvorby a rozvíjania u žiakov, vyžaduje adekvátnu pozornosť aj v rámci univerzitnej prípravy študentov učiteľských odborov.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV-15-0368 Prax v centre odborej didaktiky, odborová didaktika v Centre praktickej prípravy

Bibliographic references

- BLASKO, M. 2009. Uvod do modernej didaktiky I. System tvorivo-humanistickej vyucby. [online]. [cit. 2017-20-11]. Available online: <http://web.tuke.sk/kip/download/vuc07.pdf>.
- DE VITO, J. A. 2008. Zaklady meziledske komunikace. Praha : Grada Publishing, a. s. 2008. 502 s. ISBN 978-80-247-2018-0.
- FESZTEROVA, M. – JOMOVA, K. 2015. Character of Innovations in Environmental Education. In: Procedia - Social and Behavioral Sciences : 7th World Conference on Educational Sciences, Proceedings from Scientific Conference, Athens February 5-7 February - ISSN 1877-0428, P. 1697-1702.
- GADUSOVA, Z. – HOCKICKOVA, B. – LOMNICKY, I. – PREDANOCYOVA, L. – ZILOVA, R. 2017. Designing and Planning Teaching Process - Teacher's Competence and its Evaluation In: INTED 2017 : Proceedings from 11th annual International Technology, Education and Development Conference, Valencia, 6-8th of March, 2017. Valencia : IATED Academy, 2017. ISBN 978-84-617-8491-2, online, p. 1474-1482.
- GADUSOVA, Z. – HOCKICKOVA, B. – LOMNICKY, I. – PREDANOCYOVA, L. – ZILOVA, R. 2016. Evaluation of Teachers' Competences. In: INTED 2016 Proceedings : Proceedings from 10th International Technology, Education and Development Conference, Valencia, Spain, March 7 – 9th, 2016. Valencia : IATED Academy, 2016. p. 6957 – 6965. CD-ROM. ISBN 978-84-608-5617-7.
- GALLO, J. 2016. Mezkulturno-kommunikativnyj metod pri obucenii RKI. In: Acta Rossica Tyrnaviensis II : zbornik studii Katedry rusistiky Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. – Brno : Tribun EU, 2016. s. 372 – 378. ISBN 978-80-263-1039-6.
- HOFFMANN, C. 2010. Kooperatives Lernen – Kooperativer Unterricht. 2010. 79 s. ISBN 978-3-8346-0692-1.
- Inovovany statny vzdelavaci program pre gymnazium so stvorrocny m a patrocny m vzdelavacim programom. [online] Bratislava, 2015 [cit. 2017-22-11]. Available at: <<http://www.stadpedu.sk>>.
- JAKUBOVSKA, V. – JONASKOVA, G. – PREDANOCYOVA, L. 2016. Ucitel a jeho kompetencie. Albert Sale – Albert, 2016. 172 s. ISBN 978-80-7326-271-6.
- JAKUBOVSKA, V. A kol. Nastroje hodnotenia vybranych kompetencii ucitela. Boskovice : Frantisek Sale - Albert, 2017. 144 s. ISBN 978-80-7326-283-9.
- KASIKOVA, H. 1997. Kooperativni uceni, kooperativni skola. Praha : Portal, 1997. 147 s. ISBN 80-7178-167-3.
- KASIKOVA, H. 2011. Vyuka v kooperativnich strukturach. [online] [cit. 2017-05-08]. Available online: <http://www.ceskaskola.cz/2011/10/hana-kasikova-vyuka-v-kooperativnich.html>.
- KOLAR, Z. – VALISOVA, A. 2009. Analyza vyučovani. 2009. Praha : Grada Publishing, a. s., 2009. 230 s. ISBN 978-80-247-2857-5.

- LOMNICKY, I. a kol. 2017. Teoreticke vychodiska a suvislosti hodnotenia kompetencii ucitelu. Praha : Verbum, 2017. 308 s. ISBN 978-80-87800-40-9.
- Metodika - Clovek a spolocnost v ZS. 2015. [online] [cit. 2017-22-11]. Available online: <http://www.statpedu.sk>.
- MILENIUM, Narodny program vychovy a vzdelavania v Slovenskej republike na najblizsich 15-20 rokov. Bratislava: IRIS, 2002. ISBN 80-89018-36-X.
- Osobnostny a socialny rozvoj. [online] Bratislava, 2015 [cit. 2017-20-11]. Available online: <http://www.stadpedu.sk>.
- PICCARDO, E. 2014. From Communicative to Action-oriented. A Research Pathway. [online]. Curriculum Services Canada/Services des programmes d'études Canada. August 2014, s. 11. [2017-22-1]. Available online: https://www.curriculum.org/storage/241/1408622981/TAGGED_DOCUMENT_%28CSC605_Research_Guide_English%29_01.pdf.
- SUCHOZOVA, E. 2014. Rozvijanie a hodnotenie klucovych kompetencii edukacnom procese. Bratislava : MPC, 2014. 94 s. ISBN 978 – 80 – 8052 - 857.
- Skolsky Zakon c. 245/2008 Zb. o vychove a vzdelavani o zmene a doplneni niekterych zakonov. [online]. 22. 5. 2008, [cit. 2017-20-11]. Available online: https://www.vedatechnika.sk/SK/VedaATechnikaVSR/Legislatva/245_2008_skolsky_zakon.pdf.
- SPACKOVA, A. 2011. Umeni dialogu. Praha : Grada Publishing, a. s. 196 s. ISBN 978-80-247-3810-9.
- TUREK, I. 2010. Didaktika. Bratislava : Iura Edition, spol. s. r. o., 598 s. ISBN 978-80-8078-322-8.

doc. PaedDr. Ľubica Predanocyová, PhD.

doc. Gabriela Jonášková, CSc.

Department of Philosophy

Faculty of Letters

Contantine the Philosopher University

Štefánikova 67, 949 74 Nitra

Slovakia

lpredanocyova@ukf.sk

gjonaskova@ukf.sk